

Några anteckningar ur skolväsendets historia i Halmstads socken

1) Utdrag ur äldre allmänna författningar rörande folkundervisningen i Sverige.

Den bristande läskunnigheten bland allmogen i vårt land började redan under 1600-talet göra sig påmind, då det på landsbygden i regel var endast prästen och klockaren som kunde läsa i bok. I 1686 års kyrkolag föreskrevs visserligen, att kyrkoherden skulle sig angeläget vara, att ungdomen i hans församling lär läsa i bok, och att klockaren skulle vara boklörd, kunna sjunga och skriva, så att han däruti kunde undervisa ungdomen. Denna undervisning blev dock obetydlig, vilket även är lätt förklarligt, då den ej var ställd genom statens försorg, enligt dess föreskrift och under dess uppsikt. År 1737 bestämdes att barn böra lära läsa innantill i bok förrän de fyllt 10 år. Om föräldrarna ej själva kunde undervisa dem, skulle de vara skyldiga att hålla dem hos skolmästare eller klockare. Men då ingen plan för skolväsendets ordnande var given, ledde bestämmelserna ej till åsyftad verkan, hälst som församlingarna ej ålades att inrätta skolor.

År 1762 påbjöds, att skolmästare skulle anställas i varje församling, där klockare ej ensam kunde sköta undervisningen, men föreskrifterna voro så obestämda, att knappast något vanns genom detta påbud. Efterhand upprättades ändock här och där

Karl Knutsson

skolor, men i regel, där mödrarna själva kunde undervisa sina barn sköttes undervisningen av läskunniga gummor, invalida soldater och dyl. mer eller mindre kunniga lärare.

Frågan om förbättrad ordning med skolväsendet var flera gånger uppe vid riksdagen i början av 1800-talet, men ledde ej till något vidare resultat förrän på 1830-talet. Riksdagen hade ständigt hävdad den principen att staten ej skulle bekosta folkundervisningen, vilken princip dock bröts vid riksdagen 1840, då denna beviljade anslag både till seminarier och lärarlöner i fattigare församlingar.

En normalskola för lärare stiftades av Sällskapet för växelundervisningens främjande och öppnades i Stockholm 1830. I Lund inrättades med biträde av donationer och kollekter år 1838 ett skolmästareseminarium för utbildning av lärare. Sedermera ha flera seminarier upprättats i stiftstäderna.

Omsider enades riksdagen om en skrivelse, vilken i hudsak stadfästes genom Kungl. Maj:ts Stadga den 13 juni 1842 angående folkundervisningen i riket.

Denna innehöll bland annat att minst en skola med godkänd lärare skulle inrättas i varje socken, och att barnen, innan de fingo sluta skolan skulle åtminstone ha inhämtat kunskaper i följande ämnen: ren och flytande innanläsning, religionskunskap och biblisk historia till den grad som fordras för nattvardsläsning, kyrkosång, skrivning samt de fyra räknesätten i hela tal. Utom dessa minimiämnen skulle undervisas i geografi, historia, geometri, liniarteckning, naturlära och gymnastik. Barnen skulle börja sin skolgång senast vid nio år.

Lagstiftningen 1853–58 medgav avlägsna byar och torp att sända skolbarnen till mindre, fasta eller flyttande skolor, där lärare eller lärarinnor, som av pastor blivit prövade, finge undervisa. Därmed var grunden lagd till småskolan.

Vid seminarierna inlärdes växelundervisningsmetoden eller det s. k. monitörsystemet, där de större och mera försigkomna barnen skulle undervisa de mindre, vilken metod mer

Skolväsendet i Halmstads socken

eller mindre användes till 1864, då bland annat föreskrevs, att skolbarnen skulle undervisas i klasser allt efter deras kunskaper och förmåga att tillgodogöra sig undervisningen.

Genom Kungl. Maj:ts Stadga den 16 juni 1842 angående folkundervisningen i riket var grunden lagd till den storartade folkskolebyggnad, som vår tid företer.

2) Utdrag ur sockenstämmo- och kyrkostämmoprotokoll jämte andra gamla handlingar rörande skolväsendet inom Halmstads socken.

Vad Halmstads socken beträffar synes kunskapen i innanläsning ha varit allmän, åtminstone på 1700-talet. Skrivkonsten var ej så allmän, men av sockenprotokoll på 1700-talet ha de flesta justeringsmännen tecknat sina namn, fast ej kalligrafiskt, men några endast med bomärken. Bostaden under namnet är ända in på 1830-talet skrivet med tysk stil.

Det första kända dokumentet angående skolväsendet i Halmstad är från den 10 nov. 1796 i ett så lydande sockenstämmoprotokoll:

Sedan församlingen yttrat sin åstundan vara att erhålla en skickelig skolemästare kom under överläggning, hur han skulle avlönas på ett sätt, minst betungande för församlingen och ändå svara mot hans mödosamma arbete.

Varje hemmansdel i hela socknen utan avseende på större eller mindre hemmantal, antingen han äger barn eller inte, skall i årlig lön till skolemästaren betala en kappe råg och en kappe korn. De sju i tionde satta torpen Kråkeborg, Nyhus, Damshus, Böckratorp, Stubbahus, Duveke och Bulstofta kvarn skulle beta-la en kappe råg och en kappe korn. Dessutom beviljades av var-je matlag 4 skilling årligen, såvida de har barn som gå i skolan, men annars icke, och antingen de där ha ett eller flera barn och antingen de gå längre eller kortare tid i skolan.

Karl Knutsson

Pastor åtog sig betala 2 skäppor råg och 2 skäppor korn, vilken obetydliga avgift dess efterträdare i ämbetet icke lära vägra att utgöra till ett så vackert ändamål.

Hela lönen skulle då utgöra tre tunnor sju kappor spannmål, hälften råg och hälften korn samt tre Rdr och 16 skilling specie i pengar.

(Ordförande var då kyrkoherde Hjertman).

Häremot åligger skolemästaren, att med all flit, trohet och saktmodighet undervisa alla barn utan åtskillnad uti innan och utanläsning, samt dem uti skrivande, som det åstunda, då de själva anskaffa skrivmaterialier, ävensom honom tillkommer att utan ersättning på lika sätt i läsning undervisa alla fattiga barn inom socknen.

Protokollet har skickats till biskop och konsistorium med följande inledning:

Nyligen har i Halmstads socken en skolinrättning blivit reglerad på sätt som härhos bifogade stämmoprotokoll utvisar. Alla år förut har väl skola på sätt och vis i denna socken blivit hållen, men då betalningen till skolemästaren merendels berott på var och ens godtycke och hela kostnaden endast vilat på dem, som haft barn, har man dels fått åtnöjas med skolmästare som nästan ingenting kunnat, dels har föräldrar av fruktan för utgifter tämligen sparsamt låtit barnen komma i skola, och det värsta av allt, de fattiga barnen ha saknat undervisning.

Den 9 mars 1823 finnes ett så lydande sockenstämmoprotokoll:

Som skolmästaren Lars Persson, vilken i 23 års tid oklanderligt förestått skolundervisningen här, nu av sjukdom är oförmögen på grund av sjukdom att som förr genom kringvandring sköta den, tilläts honom att hemma i ett därtill iordningställt rum denna undervisning fullfölja med villkor, att vad årstid som helst församlingens barn till honom skickas, de må åtnjuta hans undervisning.

Skolväsendet i Halmstads socken

Som ersättning för kost skulle han äga att uppbära viss mängd spannmål jämte något pengar, vilket ingalunda förmins-
kar den lön, han förut blivit beviljad. Dessutom skulle han ha
tillräcklig mängd eldbrand.

Av kyrkoböckerna och andra handlingar framgår, att Lars
Persson var född i Kågeröd år 1768 och kom enligt kyrkoböck-
erna till Halmstad år 1801, där han tjänstgjorde som lärare till år
1827. Han var gift två gånger och dog den 28 juli 1829 av sten-
lidande. I 1809 års kyrkobok står han antecknad som krympling
och går på kryckor.

Lars Persson efterträddes av skolmästaren Janne Lindberg,
född i Örtofta år 1802, varifrån han flyttade till Halmstad 1827.
Vådigen omkommen i Örtoftaån den 4 mars 1831.

Han efterträddes av skolmästaren Lars F. Kamph, född år
1787 i Matteryd och kom hit från Ekeby 1831 samt dog i frossa
den 2 febr. 1833. Familjen var mycket fattig och barnen nästan
krymplingar. En dotter Maria, född 1819 hade fattigvård här in
på 1880-talet.

Kamphs efterträdare var skolmästaren Lars Henriksson,
född i Halmstad år 1796. Han kom från Kågeröd till Halmstad,
där han blev lärare år 1832. Han hade familj och dog i lungsot
den 8 sept. 1847.

Den 11 april 1847 utsågs till ny lärare ende sökanden Nils
Andreasson från Ask, då skolstyrelsen fann honom både i kun-
skaper, undervisningsgåvor och vandel äga gott vitsord. Han
hade genomgått seminarium. Lönen enligt Kungl. Stadgan den
18 juni 1842 skulle utgöra 8 tunnor spannmål eller 10 kapper råg
och 10 kapper korn på varje helt hemmantal. Vinterfoder åt en
ko med 5 lispund hö och 5 lispund halm, likaledes av varje helt
mantal och 53 Rdr 16 skilling banko, ävensom behövlig torv och
bakris. Vardera av gatuhusen skola i utskylder till skola och
lärare betala lika med 1/16 mantal.

Assessor Berg von Linde lovade benäget lämna gräsbete
till lärarens ko under sommarmånaderna å Halmstadgården.

Karl Knutsson

Skolhus har säkert funnits under de förut omnämnda lärarnas tid, åtminstone stå de i kyrkoböckerna antecknade som boende i skolhuset.

I sockenstämmoprotokollet den 18 juli 1813 omförmäler patronus en nära förestående byggnad av skolhus och fattighus föreligger, men i protokoll den 23 oktober samma år omtalas och specificeras en reparation av sockenstuga och fattighus. Det vill därför synas som den förstnämnda avsåg en helt ny byggnad av skola och fattighus men i samma hus. Kartorna över byn i början av 1800-talet visar flera hus, liggande i närheten av kyrkan, men dessa äro för många år sedan utplånade, så att ingen nu levande har sett dem i verkligheten.

Den skola, som fanns vid Andreassons tillträde var ej av den ålder, att det kunde gälla de förut omtalade. Åtminstone omnämner ett kyrkostämmoprotokoll den 17 maj 1870, att då assessor Berg von Linde på egen bekostnad har låtit uppföra skolhuset (nuvarande sockenhus) han i första hand ägde bestämma vad huset skulle användas till, sedan nya skolan tagits i bruk. Assessor Berg von Linde mottog Duveke 1834, alltså måste det vara efter denna tid, som skolan uppförts.

Den 6 december gjordes förslag till nytt skolreglemente, som antogs å sockenstämma den 12 maj 1850 och fastställdes av domkapitlet samma år. Reglementet föreskriver bland annat, att undervisningsämnena skulle tillsvidare vara innan- och utanläsning, katekes, biblisk historia, skrivning, räkning, geografi, fäderneslandets historia och koralsång. Framdeles kommer undervisningen att ordnas i mera överensstämmelse med Kungl Stads- gan av 1842.

Läseterminerna äro 3: vinterterminen från den 12 januari till den 1 maj, sommarterminen från den 1 maj till den 1 september och höstterminen från den 25 oktober till den 31 december. Lästimmarna bestämdes till 7 de 5 dagarna och 4 timmar på lördagen.

Skolväsendet i Halmstads socken

Undervisningen börjar och slutar med bön och sång. Efter morgonbönen uppläses ett kapitel ur nya testamentet.

Under lästerminerna böra alla skolpliktiga barn flitigt bevisa skolan. Även barn under 8 år få begagna skolundervisningen, om de förut redigt känna bokstäverna.

Skolbarnen skola visa läraren lydnad och uppmärksamhet och under lästimmen vara flitiga och läraktiga samt på vägen från och till skolan tysta och anständiga. Om förnyade varningar och förmaningar ej verka till försumliga och vanartiga barns rättelse, må läraren äga rättighet använda tjänlig aga.

Den 25 juli 1858 förekom följande å sockenstämman:

Då en del hemman och torp ligga så avlägset, att mindre barn ej utan svårighet, särdeles vintertiden, kunna begagna sig av undervisningen i fasta skolan att två mindre skolor inrättas, nämligen en vid Arnåkra och Dufeke en i Västratorpen, undervisning-en ska ske omgångsvis och komma endast barn under 10 år att där undervisas. Läraren skall ha kontant lön samt föda och hus-rum på de ställen, där undervisningen lämnas.

Lärare voro i Västratorpen Henrik Hansson, som undervisade enligt uppdrag sen 1855 och i Arnåkra antagligen Nils Ohlsson i Damshus.

Den 9 mars 1862 beslöts, att dessa lärare skulle den tid på året då barnens antal var störst i härvarande fasta folkskola biträda med undervisningen. Tiden bestämdes till en månad före och tre månader strax efter jul.

Den 4 augusti 1865 beslöts att utom dessa skolor skulle en skola inrättas i Södra by i Halmstad, hos fjärdingsmannen Anders Jeppsson. Lärare där blev Nils Johansson från Arnåkra.

Under 1868 uppstod frågan om byggandet av nytt skolhus på grund av det stora barnantalet, 237 barn 1867, men stämman förklarade den 21 oktober enhälligt att icke uppföra nytt skolhus utan endast en ny skolsal å den plats, där det gamla står men med större dimensioner, så att den utvändigt blir 23 ½ alnar lång

Karl Knutsson

15 alnar bred och 5 alnar hög för ett kostnadsförslag av 1 870 kronor, men genom ändringar kom summan upp till 2 500 kronor, som skulle upplånas på 10 års amortering.

Den 15 mars 1869 beslöt kyrkostämman på skolrådets förslag att icke sätta igång omförmälda byggnad, utan bygga ett helt nytt skolhus, helst som assessor Berg von Linde erbjudit sig att förära församlingen 1½ tunnland jord å no 2 Halmstad. Kostnadsförslaget uppgick till 8 240 kronor och skulle enligt normalritningarna lämna plats för 100 barn. Vidare beslöts upptaga ett 20-årigt amorteringslån å 6 000 kronor, och skulle bygget sättas i gång nästa år. Alla körslor skulle ske genom s. k. äckor, att utgöras av församlingen. Även beslöts, att de barn, som slutade skolan i april, skulle under sommaren, undantagande augusti månad, erhålla två timmars undervisning en dag i veckan. Det var den s. k. veckoskolan.

Det nya skolhuset byggdes år 1870 och var det meningen, att det skulle tagas i bruk den 1 oktober, och då den gamle läraren Andreasson redan den 1 januari skulle frånträda sin befattning, uppkom fråga om tillsättande av en ny lärare. Stämman beslöt, att lönen till denne skulle utgöra minimilön 400 kronor jämte ersättning för kofoder med 5 tunnor säd av råg, korn och havre enligt medelmarkegångspriset.

Tillika beslöts angående lokalerna i Västertorps småskola, att så länge Per Nilsson i Rödahus ville upplåta lokal där, skulle den tills vidare hållas, och i Arnåkra skola träffades överenskommelse med Nils Ohlsson i Damshus om anskaffande därstädes av en tillräckligt stor skolsal samt bord och bänkar.

Den 17 maj 1870 beslöts, att det gamla skolhuset skulle rivas (sal och förstuga) och materialierna härav användas till det skolhus, som skulle uppföras vid nya skolan, och skulle härtill användas även det gamla uthuset, som också skulle rivas och platsen planeras och jämte trädgården användas till kyrkogård.

Den 19 augusti godkändes nytt skolreglemente för socknens skolor, och skulle det finnas 1 fast folkskola och 3 småsko-

Skolväsendet i Halmstads socken

lor, därav en i Halmstads nya skola, en i Västertorpen och en i Arnåkra.

I folkskolan skulle undervisningen fortgå i 8 månader och i Halmstads småskola 9 månader samt i de båda andra småskolorna tillhopa 9 månader, nämligen endast under vinterterminen, enär barnen från dessa båda småskolor böra under sommarmånaderna gå fram till Halmstads småskola.

Skolrådet skulle bestå av 5 ledamöter, som skulle ha tillsyn över skolorna, så att en har Duveke rote, en Arnåkra, en Västertorpens, en Halmstads och en dess södra rote. En var av dessa ledamöter bör så vitt ske kan en gång varje vecka göra besök i en av skolorna. Detta beslut efterlevdes noga, och skolrådsledamöterna antecknade i en liggare dag och månad, då de besökt skolan. Även ordföranden antecknade sitt namn i liggaren.

Den 18 december 1870 verkställdes val av lärare i folkskolan, och nedkallade kyrkoherden Guds välsignelse över detta viktiga val som nu skulle ske.

Folkskolläraren Carl Petersson från Burseryd erhöll alla avgivna röster, inalles 4 366. Två andra sökande hade anmält sig till platsen.

Den 31 oktober 1871 beslöt kyrkostämman, att i socknens tre småskolor skulle undervisningen meddelas inalles 24 månader, och var och en av dess tre lärare, som undervisa i dessa skolor skulle erhålla i lön 150 Rdr och den ordinarie folkskolläraren 500 Rdr jämte kofoder.

I nya skolhuset var golvet alldeles fördärvat av svamp, varför kyrkostämman den 15 april 1873 beslöt anmana entreprenören att avhjälpa bristen, som verderades till 1 430 kronor.

Den 7 maj 1873 anmodades skolrådet ombesörja lämplig lokal i Arnåkra småskola, och den 20 oktober samma år beslöts, att kofoder skulle lämnas in natura med 10 lispund hö och 10 lispund halm för varje helt hemman och sommarbete i Tvingen.

Den 27 oktober 1874 tillerkändes lärarna i småskolorna lön enligt lag för nästa år, vardera 200 kronor, då med mindre lön

Karl Knutsson

statsbidrag ej erhålles. Ävenledes beslöts att Arnåkra och Halmstads lärarinnor skulle någon tid på sommaren undervisa flickorna i slöjd.

Den 3 april 1877 beslöt kyrkostämman att på grund av det stora barnantalet i folkskolan inrätta särskola, för undervisning av de barn som tillhöra folkskolans första klass och sålunda utgöra en nedre avdelning av folkskolan. Barnantalet vid examen 1877 utgjorde 95 stycken.

Utvidgningen av Arnåkra skollokal beslöts anstå till nästa år, då ingen tomt finnes att tillgå, vilket ordföranden ansåg skulle gå så mycket lättare, som han hade sig bekant, att ryttmästare Berg von Linde var betänkt på att till nästa år lämna jord till ifrågavarande ändamål.

Den 10 juli beslöts om antagande av en biträdande lärare i folkskolan under nästa vintertermin, och utsågs därtill kantor Per Wigren.

Den 10 oktober 1877 beslöts att kofoder in natura ej längre skulle utgå utan lämnas ersättning med 115 kronor. Vidare beslöts att låta uppföra en ny småskola i Halmstad enligt ett kostnadsförslag av 2 716 kronor jämte körslor som skulle utgöras medelst äckor av församlingen, och skulle dessa äckor gälla icke allenast nu beslutade skolhusbyggnad, utan även den i Arnåkra, som ryttmästare Berg von Linde förklarat sig villig att på egen bekostnad låta uppföra under nästa år, tillfölje varför Duvke gård och bord vara befriad från verkställande av några äckor i och för dessa båda skolhusbyggnader. Entreprenadauktion å uppförandet av Halmstads småskola hölls den 22 februari 1878.

Den 29 augusti 1878 godkändes skolrådets träffade överenskommelse med soldat Herman i Arnåkra om upplåtelse av skolsalen ytterligare ett år. Vidare beslöts att lönen till mellanskollärarinnan skulle för nästa år utgå med 250 kronor och för lärarinnan i småskolan med 200 kronor. Lärarinnan Elsa Svensson skulle få välja vilken skola hon ville ha, och till den andra

Skolväsendet i Halmstads socken

skulle lärarinnan Anna Sonesson från Videlycke antagas. Båda skulle väljas för ett år och tjänsterna börja på nyåret, men den som skulle undervisa i mellanskolan skulle göra början den 1 november detta år. Mellanskolan skulle hållas i förutvarande småskolan och blev sedermera utvidgad, då väggen flyttades längre in i folkskolan

3) Småskolorna inom Halmstads socken.

De första småskolorna voro säkerligen ambulerande eller också hyrda i någon lämplig stuga till undervisningslokal. Handlingarna tala ej mycket därom.

Från Arnåkra rote har man sig bekant, att en man Nils Ohlsson i Damshus under flera år skött denna skola i sitt hem ända till i slutet av 1870-talet, då församlingen hyrde en lokal av soldaten Herman till dess ryttmästaren Berg von Linde uppförde en skola och skänkte församlingen. Denna skola togs i bruk 1880 eller 1881 och fortgick till år –, då den på grund av för litet barnantal indrogs. Sedan Nils Ohlsson avgick ha flera examinerade lärarinnor tjänstgjort där och senast Ida Ragnarsson. – – – Det i kyrkostämmoprotokollet 1868 omförmälda förslaget att hyra en skola hos fjärdingsmannen Anders Jeppsson i Södra by i Halmstad pågick ej lång tid, då skolhuset i Halmstad byggdes 1870 och även inrymde småskola. Läraren i Södraby-skolan var Nils Johansson från Arnåkra. Enskilda personer hade dock förut meddelat undervisning i läsning.

Västertorpens småskola var i många år ambulerande, och säkert är, att snickaren Henrik Hansson redan år 1855 börjat undervisa barnen i denna by, enär de som små hade långt till den fasta skolan. Skolan var då ambulerande, men i slutet av 1860-talet hyrdes en lokal av snickaren Per Persson i Oregården till maj 1869, därefter för kort tid ett byn tillhörigt sämre hus och sedermera troligen 1870 en stuga av Per Nilsson i Rödahus till

Karl Knutsson

dess Henrik Hansson omkring år 1873 själv byggde sig ett hus, som sedermera uthyrdes till skola. Den 31 oktober 1879 tillerkändes han 60 kronor i hyra för denna nya skollokal.

Henrik Hansson skötte skolan ända till 1886, då hans dotter Hanna Henriksson efter genomgången seminariekurs blev ordinarie lärarinna där ända till dess hon blev pensionsmässig, då skolan på grund av för litet barnantal nedlades år –.

Av de lärare, som tjänstgjort någon längre tid kan jag nämna:

Henrik Hansson var lärare i Västertorpen från 1855 till 1886.

Nils Ohlsson i Damshus, hans tjänstgöring kan jag ej få reda på, Thilda Johansson började i Arnåkra, blev sedan förflyttad till mellanskolan i Halmstad där hon kvarstod till –, då hon blev pensionerad.

Hanna Henriksson i Västertorpen från år 1886 till dess hon hade pensionsåldern och skolan indrogs år –.

Ida Ragnarsson i Arnåkra från år 1921 till år –, då skolan indrogs.

Dora Trulsson, först i Arnåkra, sedan i Halmstads småskola till 1940, då hon uppnådde pensionsåldern.

Alla dessa lärare och lärarinnor ha med liv och lust älskat sin skola och genom ett plikttroget arbete varit en heder för lärarekåren. Genom kärlek och omsorger för sina skolbarn, komma de att leva i ett tacksamt minne både hos föräldrar och barn.

4) Minnen från min småskoletid åren 1869–1871.

Den småskola varest jag fick min första undervisning, var i hyrd lokal, först hos snickaren Per Persson i Oregården, därefter en kort tid i det s. k. Vasahuset, och senare hos undantagsmannen Per Nilsson i Rödahus. Där fick man ej räkna så noga med hur

Skolväsendet i Halmstads socken

många liter luft varje skolbarn skulle ha, ej heller hur många cm skolsalen skulle vara för att få ett bestämt kvantum för varje barn, ej heller att få sitta i bekväma bänkar. I stugan, 5½ x 7 alnar voro vi vanligen 15 barn, ibland flera. Vid gårdssidan fanns liksom i dåtida bondstugor en s. k. borändsänk, varest mästern hade sin plats och en bänk vid gårdssidan med ett långt bord framför oss pojkar. Inga lådor fanns att lägga böcker i, utan dessa lades tillsammans i hög på bordet. Vid andra sidan i rummet var ett likadant bord med enkla bänkar utan ryggstöd, där flickorna hade sin plats. Golvet var bestrött med sjösand.

Skolan började på morgonen med psalmsång, bön och bibelläsning. Läraren Henrik Hansson hade ett s. k. psalmodikon, vilket var utmärkt till att leda sången med. Här efter följde läsning, skrivning och räkning ända till enkla divisionstal. Skoltiden i småskolan var då tre år. De flesta av oss barn kunde läsa eller åtminstone kände bokstäverna innan vi kommo i skolan. Det var våra gamla hedervärda mödrar, som åtog sig detta arbete, merendels vid spinnrocken, och det ansågs som en skam för den mor, som ej lärt sitt barn att läsa, åtminstone någorlunda rent. Föräldrarna köpte själva en a-b-c-bok till sina barn med tuppen tronande på sista bladet, där han med sin pekpinne pekade ut för barnen de olika bokstäverna. Min a-b-c-bok var av A. Ohlsson, skollärare i Söderåkra. Då barnen voro flitiga, sades hanen belöna dem genom att värpa någon peng eller kaka, som mödrarna brukade lägga i boken, ifall de varit snälla och flitiga. Det första vi därför gjorde, när vi vaknade, var att undersöka om hanen värpt något. Fanns då en kaka eller fyrastyver, blevo vi glada, så vi hoppade av fröjd, men däremot ledsna, om vi ingenting fått. På den tiden voro barnen ej så väl vanda utan nöjde sig med litet.

Svensk och latinsk stil lästes om vartannat, så att vi läste den ena lika lätt som den andra. Våra gamla mor- och farföräldrar hade däremot endast läst den gamla svenska stilen och

hade därför svårt att reda sig med den latinska. Därför äro också alla gamla böcker tryckta med svensk stil.

Sedan vi gått igenom a-b-c-boken fingo vi en hemskola av K. Ericsson som läsebok. – – – Folkskolläraren hade onsdagarna fria för att besöka småskolorna, varför vi ofta hade besök av honom. Vid examen skulle alla småskolornas barn mötas i folkskolan för att där visa vad de lärt under terminen. I lek och ras voro vi som andra barn, och jag kommer särskilt ihåg den gamle mannen, som uthyrt skollokalen, hur han om vintern slog ut vatten i den stora rännstenen, vilket under natten frös till is, till stor glädje för oss, som voro glada att slå kana. Fastän denna skola var enkel och anspråkslös, har jag dock därifrån de bästa minnen, särskilt av läraren Henrik Hansson, som på alla sätt hjälpte och omhuldade sina skolbarn och inpräntade hos oss lydnad och gudsfruktan.

5) Korta drag ur en folkskollärares levnad på 1850- och 1860-talet.

Då småskolläraren Henrik Hansson på sin tid var känd och anlitad över allt, såsom varande händig och kunnig i varjehanda och hjälpsam som få, evad det gällde omvårdnad om skolbarnen, reparationer av allehanda slag eller sjukvård och den tiden brukliga åderlåtning och koppning, vill jag beröra något av hans livsgärning och efter hans berättelse nämna något om den ambulatoriska skolan, som han under flera år varit med om.

Henrik Hansson var född i Olstorp den 20 augusti 1837. Tidigt blev han fader- och moderlös och måste därför själv förtjäna sitt bröd. Efter konfirmationen kom han i skomakarelära, men hade ej varit där mer än några veckor, då han fick ont i ett ben. Detta onda utvecklade sig till benröta, så att han fick ligga på Lunds lasarett i tio månader. Då han utskrevs därifrån, var det ej läkt och han kunde därför ej utföra vilket arbete som helst.

Skolväsendet i Halmstads socken

Vid sammanträde som hölls i församlingen angående hans framtida utkomst föreslog en av de närvarande, att han kunde läsa med barn i Västratorpen, eftersom de hade så långt till folkskolan i Halmstad. Detta blev anledningen till, att han vintern 1855 började hålla småskola och fortsatte därmed ända till december 1886. De första åren vandrade han omkring i hus och gårdar på det sättet, att de som hade ett barn skulle ha skolan en vecka, och de som hade två barn i två veckor o. s. v. Lönen var ej stor, till en början nästan endast födan. Läraren fick ej vänta mycken stillhet i skolsalen, ty stundom funnos späda barn i samma rum, och stundom surrade ett par spinnrockar där, för att icke tala om, och det kunde inträffa, att några satte sig i samma rum för att supa och prata. Sedan han satt eget bo, hyrde han först bostad och hade då skolan i förhyrt rum, men något senare, troligen 1873, byggde han eget hus och uthyrde då själv skollokalen åt församlingen. För att kunna försörja sig och sin familj, arbetade han som timmerman och snickare ej blott under sommarferierna utan även under skoltiden. Han stod vid hyvelbänken om morgonen, innan läsningen i skolan började, och på kvällen fortsatte han mången gång till klockan tio. Han var gift tvenne gånger, och en dotter blev hans efterträdare i skolarbetet.

Sista året han arbetade i sin kära skola var han ganska klen och måste avbryta arbetet först på våren och sedan på vintern, varefter han slutade därmed i december 1886. Sin återstående tid sysselsatte han sig med snickeriarbete ända tills han i februari fick ett slaganfall. Hela högra handen blev då delvis förlamad, men han repade sig så mycket, att han under de två följande åren kunde utföra lättare arbeten. Under sommaren 1908 fick han ett nytt slaganfall, varefter han ej kunde arbeta. Under året 1910 var han mycket svag, och det ena anfallet kom efter det andra till dess han den 21 januari 1911 stilla insomnade och ingick i den eviga glädjen. Han hörde till de stilla i landet, som utan buller och bång utförde sin uppfostrargärning.

Stoftet vilar å Halmstads nya kyrkogård. Vila i frid!

6) Undervisningen i den gamla folkskolan på 1850- och 60-talet.

Huru undervisningen bedrivits under förra hälften av 1800-talet är obekant, då upplysningar därom ej finnas att tillgå. De första tillgängliga upplysningarna härom börja ej förrän 1858, då det av handlingarna framgår, att i fasta skolan undervisades 136 barn i åldern mellan 6 och 15 år. Vid examen den 15 april 1866 har pastor antecknat: Bland de 145 barn, som blivit undervisade i Halmstads folkskola, hava 26 hunnit över minimum, 42 till minimum, 43 stycken läsa utantill, 30 bibliska historier samt till andra huvudstycket i förklaringen, 15 st hava läst 17 bibl. historier i gamla och 6 i nya testamentet samt lilla katekesen, de övriga stava och renläsa.

Läroämnena ha varit de i skolreglementet 1847 omförmälda med tillägg av grammatik från och med 1865. Av läro- och läseböcker, som funnits i skolan, synes ha använts A. Hägermans läro- och läsebok i Sveriges historia, J. M. Vinges läro- och läsebok för folkskolor (1837). Berlins läsebok i naturlära, vars intressanta innehåll och uppgifter de gamla voro mycket förtrogna med. Angående räkning har jag funnit ett fragment av ett räknehäfte, som tillhört min mor och vari finnes en hel del tal med fullständig uträkning och uppställning. Som prov vill jag anföra följande: Vad gör räntan på 750 Rdr på ett år efter 6 procent? Hur mycket är räntan för 9 500 Rdr 24 skilling på två år efter 6 procent? Vad gör räntan på 350 Rdr på 1½ år efter 5 7/10 procent o. s. v. Dessutom funnos uträkningar över ålder en viss dag, t. ex. Hur gammal är en person, född den 5 januari 1845, den 16 mars 1860? I slutet av häftet finnes antecknat: alla dessa räkningar äro räknade i Halmstads skola som-maren 1859. (Hon var då 14 år).

Skolväsendet i Halmstads socken

I en examenskatalog den 20 november 1849 har pastor antecknat, att belöningar utdelats till barnen för redlighet och flit och att läraren (Andreasson) med vanligt nit fullgjort sitt arbete. Det vill synas, som att premier till barnen vid examen voro rätt vanliga.

Skolan var enkel och anspråkslös efter nutidens förhållanden och mycket trång, då betydligt över 100 barn undervisades där. Vid svår väderlek var så inrättat, att de barn, som voro svaga och hade långt hem kunde få nattlogi i skolan, men trots alla brister uppfostrades barnen och växte upp till arbetsamma och duktiga män och kvinnor.

Detta gäller allt den gamla skolan, som begagnades till den 1 okt. 1870, då den nya togs i bruk. Läraren i den gamla skolan var Nils Andreasson, som var lärare där från 1847 till och med hela året 1869, då han avgick med pension, varefter han och familjen flyttade till Sireköpinge, där han köpte sig ett mindre hemman i Videlycke.

Andreasson beskrives som en human, dugande och efter den tiden kunskapsrik lärare, men hade de sista åren svårt att hålla disciplin på de många rätt försigkomna skolbarnen. Han var mycket anlitad i bygderna vid upprättande av bouppteckningar, köpekontrakt och andra skriftliga handlingar, varjämte han flitigt anlätades som djurläkare.

7) Undervisningen i nya folkskolan på 1870-talet.

Då jag började min skolgång i folkskolan år 1871, vill jag något närmare skildra hur skolundervisningen där bedrevs. Skolan började kl 8 el. 8.30 förmiddagen och slutade kl 4 el. 4.30 em. Varje dag började med sång, bön och bibelläsning med förklaring över det lästa under den första halvtimman. Därefter en timma kristendom i katekes eller biblisk historia varefter vi hade s. k. "mällemål". Därefter undervisades i de övriga särskilda

skolämnena. I katekesen hade vi Luthers Lilla jämte Lindbloms förklaringar – den s. k. långkatekesen – vilka båda lärdes utantill. I biblisk historia hade vi Bartha lärobok. Till katekeslektionerna hade läraren under den första tiden skrivna fullständiga förklaringar till alla huvudstyckena, som vi barn fingo skriva av, och vilka voro till ovärderlig nytta för oss vid kristendomsundervisningen. I Svensk historia hade vi Kastman och Brunius historia till lärobok. Lärobok i geografi hade vi ej strax jag kom till skolan, utan vi redde oss med stora kartan och anteckningar över Sveriges och Europas berg, sjöar, floder och viktigare städer, vilka vi perfekt kunde uppräknat och utvisa på blindkartan. Senare fingo vi Hägermans lärobok i geografi. Naturlära hade vi ej heller den första tiden, men senare fingo vi Celanders lärobok. Till dess redde vi oss genom lärarens anvisning och anteckningar om djuren. Skolans inspektör, prosten Witt i Hälsingborg, som var god vän med vår kyrkoherde, hade ställt om, att Halmstads skola fick en mineralsamling. Intresset för denna var mycket stort, och vi pojkar började samla olika stenarter, som vi kunde finna och jämförde dem med samlingen. I synnerhet gynnades denna vår strävan därigenom, att ett fältspatbrott började bearbetas i Stenestad, varifrån fältspaten på vagn forslades till Tågarp för att transporteras vidare för att användas till porslinsstillverkning. Några stenar tappades alltid och uppsamlades med begärlighet. Kvarts fanns det gott om och även glimmer kunde vi leta oss till, och vi hade då beståndsdelarna i granit och gneis. Mineralogien var därför en efterlängtat lektion, då vi fingo beskåda de olika stenarterna och malerna, under lärarens förklaringar.

Räkneböcker hade vi ej själva, utan begagnade skolans räknebok av Ljung, då vi fingo räkna exemplen på griffeltavlor, sedan de olika räknesätten förklarats och demonstrerats vid svarta tavlan. I den tidens räkneböcker hade de olika räknesätten utom de fyra specierna, decimalbråk och allmänna bråk med deras olika behandling, olika namn, såsom enkel och sam-

Skolväsendet i Halmstads socken

mansatt reguladetri, intresse och rabatträkning, bolagsräkning, kedjerekning m. fl. I den högre klassen hade vi hunnit igenom de olika räknesätten, och läraren var mycket intresserad därav och lade in ett energiskt arbete för att lära oss räknekonsten. Ekvationer räknades ej i skolan. Anskaffning av språklära och rättskrivningslära var ej obligatorisk, men flera skaffade sig dock Sundéns läroböcker. Skrivning efter diktamen övades flitigt, uppsatsskrivning emellanåt. Sångböcker hade vi ej själva utan begagnade skolans sångböcker av Fredrik Sandberg. Läraren undervisade ej själv i sång utan hans hustru, som förut varit lärarinna i Halmstads småskola och hade en utmärkt sångröst. Som prov på sånger som på den tiden voro populära och sjöngos flitigt vill jag nämna några: Kung Karl den unge hjälte, Norrlänningens hemlängtan, Så härligt ljusen tindra, Härlig är kvällen, Solen några pupurdroppar, Välkommen, välkommen du klara, Låt oss sjunga glade vara, Flitig var och du skall vinna m. fl. Den senare sången synes vara utesluten ur senare sångböcker, men jag vill särskilt framhålla den såsom varande ej minst för vår tid lärorik, då den talar om grunden för all framgång och lycka, nämligen arbete och flit, sparsamhet, ordning och gudsfruktan. Sången brukade sjungas tvåstämmigt. – – – Som läsebok hade vi den gamla upplagan av Folkskolans läsebok med den vackra inledningssången: Vem gjorde skyn så klar och blå och ängens mark så skön? De mera försigkomna fingo även någon gång läsa de norska och danska läsestyckena. Stundom användes Sv. Psalmboken till innanläsning. Vad väl-skrivning beträffar, så hade vi dels gamla föreskrifter i skrivboksformat, skrivna med grönt bläck, börjande med varje stor bokstav, såsom Arbetet adlar mannen, Bliv dygdig och from, Cedern är ett träd etc., dels senare och till omväxling långa och smala föreskrifter med två rader och började: följande svenska ord äro översatta, först på tyska, andra på franska och andra på engelska och därunder de främmande orden. Somliga av dessa föreskrifter innehöllo lärorika sentenser. Stundom kunde lära-

ren sätta sig hos oss för att rätta till och med sin utomordentligt vackra stil skriva någon rad i skrivboken. Skrivböckerna voro i början enkla och olinjerade. Vi häftade in några ark papper till skrivbok med ett tjockare omslag och fingo själva linjera dem.

Så hade vi gymnastik helt efter Lings system gymnastikapparater. Särskilt för oss pojkar övades uppställning på led, formering till trupp och frontmarsch o. dyl. samt gevärsexersis med de olika handgrepp, som då brukades, såsom för fot gevär, axelgevär, skyldra gevär m. fl. De första åren av min skoltid funnos rätt många trägevär med bajonetter av bläck. Det var en imponerande syn att se en trupp skolbarn med gevär på axeln och påsatt bajonett marschera utåt vägarna.

I geometri lärde vi beräkna kroppars storlek, men hade inga läroböcker i ämnet. Till liniarteckning hade vi särskilda föreskrifter. Slutligen hade vi trädgårdsskötsel, därvid de större barnen fingo ett stycke jord s. k. säng i skolträdgården, att under lärares ledning upplägga och plantera det vi önskade, i allmänhet bruna bönor, morötter o. dyl. Sedan skulle vi själva sköta det planterade under sommaren, men fingo själva behålla avkastningen. Undervisning i trädgårdsskötsel hade det goda med sig, att vi i hemmen på ett rationellare sätt än som förut brukats, kunde uppdraga raka sängar och gångar samt med enkla redskap uppdraga fåror att sätta fröna i, i stället för bredsådd, och slutligen med ett enkelt klappbräde välta till jorden.

8) Brukliga skollekar under 1870-talet.

För att fullständiga dessa anteckningar, vill jag även nämna några ord om våra lekar under rasterna och i hemmet. Det var huvudsakligen under middagsrasten, som vi rustade om, och det gick muntert till under glada skratt. En lek som var allmän var bollspelet. Fast vi ej kunde tillämpa Anna Maria Lenngrens sats, att den som slog längsta lyran var den förnämsta karn, då

Skolväsendet i Halmstads socken

lekplanen ej räckte till långa lyror. Sticka kung var även en mycket vanlig lek, ävenså bollstå. Vi handterade bollen med händerna och ej med fötterna, som nutidens idrottsmän göra. "Prega Per i hålan" var också en mycket rolig lek. Dessutom lekte vi pjätt och tag fatt, då vi sprungit skolan runt. Om sommaren lekte vi ofta handlande, och på vintern fingo vi gå ner i Tuve Jeppssons skog och å därvarande kärrisar slå kana o dyl.

En del gammalt timmer låg bakom lekplanen och en stor huggkubbe till bränslehuggning. En smedson satte en stor järnspik i kubben, och så togo vi en gammal lejd och lade i järnspiken, varefter en satte sig på vardera ändan av lejden, då en pojke vid varje sida satte karusellen i gång till omåttlig fröjd och gamman för dem som åkte. Denna lek pågick länge, men till sist flög en flicka av och slog sig, varefter nöjet fick upphöra. Vid norra sidan fanns en gammal kalkgrav, där den uppkastade jorden låg kvar som en vall. Över denna lade vi en gammal pumpstock, och fingo på detta sätt en trevlig fast otymplig gunga. Vi hade en rätt så rymlig lekplan, men vid regnväder måste vi bli inne, och då det var mycket svårt att sitta stilla, blev salen av det sandströdda golvet fylld av damm, så att vi måste öppna fönstren. Inne och i hemmet brukade vi mycket dra, spela räv, spela påve, gissa gåtor, förtälja sagor o dyl. Påvespelet är nu troligen bortglömt, men änkelt bestod det av utskurna trästickor, en utskuren till påve, två till kejsare, fyra till kungar, åtta till damer och sexton till bönder. Dubbel spel var två gånger detta antal. En person placerade så alla stickorna i ena handen med ett hårt grepp och lade så handen ovanpå den andra knutna handen, varefter handen med stickorna hastigt öppnades, så att stickorna föllo om varandra på bordet. Därefter skulle den förste ta, så många han kunde tills det "rickade", då nästa man skulle försöka sin lycka. Då ingen kunde ta något mera, så var spelet slut och gjordes omigen. Därefter beräknades värdet av de olika, då en påve gällde för åtta, en kejsare för fyra o. s. v.

Karl Knutsson

Sång idkades gärna i hemmen och vid samkväm, och t. o. m. utanför hemmet hörde man ofta sång.

Den tidens barn behövde ej mycket för att roa sig men voro glada ändå.

9) Barnen i hemmet och skolan på 1870-talet.

Hur hade barnen det i hemmet och hur voro de i skolan och hur voro de klädda och hurudan var skolsalen äro frågor som efter 70 års förlopp kan ha sitt intresse.

Barnen voro i hemmet vanda vid all änkelhet och sparsamhet utan någon som helst lyx. Sällan fanns eldstad i mer än ett rum, dagligstugan, varför en familj med flera barn var, åtminstone om vintern, ganska trångbodda. En del barn hade 4–5 km till skolan och måste därför tidigt upp, och få sin frukost, som i regel bestod av kaffe och i regel hemsiktat och hembakat bröd med smör och ost eller sirap, men sällan mjölk. Skolmaten bestod av två eller tre smörgåsar, i bästa fall med något pålägg av eller fårkött. Sällan hade någon mjölkflaska med sig. Törsten släcktes med vatten från pumpen, på vilken ständigt hängde ett bleckmått. Slickepinnar funnos ej. På vintern var det mörkt både när barnen gingo till skolan och när de kommo därifrån. Då de kommo därifrån fingo de var och en god mat för att sedan taga itu med läxorna. I den tiden fanns ej elektriskt ljus utan endast små fotogen lampor utan glas, med en veke, tjock som en tunnare blyertspenna. Vid detta ljus fingo vi läsa våra läxor, ackompanjerade av surret från en eller flera spinnrockar i stugan.

Barnen voro i allmänhet varmt klädda i hemvävda kläder av vadmal eller verken, på fötterna träskor eller träskostövlar med flätade halmviskor i botten under vintern eller trätofflor under sommaren, men vi hade ej skoombyte i skolan utan vi sutto med träskorna på. Någon gång kunde de, som voro klädda i

Skolväsendet i Halmstads socken

träskostöflar, ha ett par tofflor till ombyte. Det torde anmärkas, att golven i såväl skolan som hemma voro beströdda med sjö-sand, som brukade hämtas i Landskrona. En del pojkar voro under vintern klädda i fårskinnspälsar av skinn, som bereddes i hemmen. Rockarna voro ej som nu kavajer utan livrockar med flikar och två knappar på ryggen ovanför flikarna. Ytterplagg voro sällsynta. Om sommaren hade pojkarna halmhattar, mer eller mindre färgade och köptes på Tågarps torgdag för 33 öre.

Flickorna voro klädda i långa kjolar av hemvävt tyg och s. k. koftor jämte förkläde och på huvudet ett kläde eller schallett, knuten under hakan. Därjämte hade de som ytterplagg schalar.

Både pojkar och flickor hade långa, varma hemstickade strumpor av fårens ull och så långa, att de räckte över knäna och bundos nedanför dessa med hemvävda ofta grannt utstyrda band.

Här och där i byarna funnos i den tiden träskomakare, som tillverkade dessa skodon, men de voro ej färdiga att begagna genast. Då vi fått dem hem skulle de först brynas, då den skarpa kanten på ovanstycket över vristen skulle rundas, varefter de skulle beckas för att bli varaktiga. Denna procedur tillgick sålunda, att man vid vagnarnas muttrar tog utflytande tjära, varmed vagnarna i den tiden smordes och inlade detta beck i en trasa. Därefter tändes eld i den öppna spisen i någon halm, då träskorna och becket uppvärmdes, varefter det smordes på träskorna, tills de blevo svarta och vackra. För att bli hållbara skulle därjämte spännas en ståltrådgjord över ovanstyckena, för att de ej skulle gå sönder. Det torde anmärkas att träskorna ej vid den tiden voro försedda med putor över vristerna, utan ovanstyckena voro av trä och därför hårda, men detta aktade dåtidens barn ej om. När pojken hade nybeckade träskor och en vit skinnpäls, kunde ingen vara mera stolt än han.

Den nya skolan var en för sin tid modern och förträfflig byggnad, ganska rymlig, vilket även var nödvändigt, då barn-

Karl Knutsson

antalet i folkskolan under min skoltid uppgick till mellan 89 och 95 barn. Sedan ny småskola blivit byggd, blev folkskolan delad i tvenne avdelningar med var sin lärare, då barnantalet i dessa båda skolor blev normalt.

Skolbänkarna i salen voro långa och beräknades ha plats för sex barn i vardera. Skolsalen var större än nu, innan väggen mot småskolan blev flyttad. I salen funnos två järnugnar med överbyggnad av kakel. Den ene var placerad som nu å gaveln och den andre mellan ingångsdörren och väggen till småskolan. Ugnarna eldades med torv, som hämtades å Baremosse medelst s. k. äckor, då varje hemmansåbo var skyldig att hämta ett visst kvantum torv, vilket allt skulle ordnas av skolrådets v. ordf. som då var Rasmus Nilsson i Halmstad.

Denna skola omhulldades på alla sätt av den framstående skolmannen kyrkoherde Edv. Petrén, som sedermera blev folkskoleinspektör. Skolan var hans skötebarn, och jag minnes, att han i ett tal yttrade, att skolan alltid varit den ros, han velat omhulda, änskönt att rosen har taggar.

Då prosten Lindberg ej på flera år kunnat sköta tjänsten, hade vi ständiga ombyte på pastorer, vilket ej alltid blev så nyttigt för skolan.

Den nye kyrkoherden Petrén var emellertid rätte mannen att bringa skolväsendet på rätt bog, vilket gick så mycket lättare, då han fått till medhjälpare den nye, unge folkskolläraren Carl Petersson. Dessa båda i förening ombildade skolan till en för sin tid verklig mönsterskola, dit ortens lärare stundom samlades till möten, då t. o. m. – åtminstone vid ett tillfälle – även barnen blevo kallade.

Folkskoleinspektör under denna tid var kontraktsprosten Witt i Hälsingborg. Skolrådsledamöterna under slutet av min skoltid voro:

För Halmstads rote: Kyrkovärden Rasmus Nilsson i Halmstad
" " " Arrendatorn Ola Svensson, no 6 Halmstad

Skolväsendet i Halmstads socken

" Dufeke " Inspektor A. Norlin, Dufeke
" Arnåkra " Arrendator Sven Persson, Tullboden
" V. Torps " Hemmansägaren Jöns Knutsson, Aspehus

Dessa Ledamöter gjorde besök i skolorna en gång i månaden och antecknade sina namn vid varje besök.

Mycket har förändrats på de sistförflutna 70 åren, och många förbättringar i skolväsendet äro gjorda, men ej allt är av godo utan ogräs har kommit bland vetet. Kristendomsundervisningen, som dock skulle vara grunden för allt vetande, har blivit tillbakasatt och Luthers Lilla Katekes har slopats som lärobok. Någon har för kort tid sedan yttrat, att vi som barn visserligen ej förstodo allt, men som äldre ha vi fått lära oss känna och värdera dess sanningar. Starka krafter tycks dock vara i rörelse för att ge kristendomen sin plats i skolundervisningen. Må därför skolan, som skänkt svenska folket så mycket gott, bygga vidare på den säkra klippan, vars grund ej rubbas, trots alla stormväder.

Korta drag ur folkskollärare Peterssons levnadshistoria

Då folkskollärare Petersson i 39 år på ett utomordentligt sätt skött folkskolläraretjänsten i Halmstads socken från den 18 september 1870 till den 1 juli 1909, vill jag med några ord skildra hans levnadsförhållanden.

Han föddes i Hinneryds församling av Kronobergs län den 2 juli 1848 och avlade folkskollärareexamen vid Växiö seminarium år 1869. Efter ett års tjänstgöring vid Burseryds Skola blev han enhälligt med alla avgivna röster vald till ordinarie lärare vid Halmstads folkskola, vilken tjänst han tillträdde den 18

Karl Knutsson

september 1870. Här stannade han under hela sin tjänstetid ända till den 1 juli 1909, då han de sista åren uppehållit tjänsten som vikarie. Efter slutad tjänst bosatte han sig i Axelvold, där han bodde till 1917, då han flyttade till Svalöv. Han dog den 11 april 1923 och begrovs å Svalövs kyrkogård den 18 april. Prosten Groos höll vid graven en gripande dödsbetraktelse. Han var gift med lärarinnan Elna Persson i Halmstad och hade 5 barn, av vilka en dotter blev lärarinna och en son folkskollärare. Petersson var en mycket kunskapsrik och begåvad man och därtill god psykolog. Det var till en början ej så lätt att taga reda på alla dessa stora pojkar, som på sista tiden hos den gamle läraren fått för långa tyglar. Men denne lärare förstod sig på att skilja mellan verkligt självsvåld och vanliga pojk-streck. Han fordrade lydnad, och då tillrättavisningar ej ville, måste kroppsaga användas. Sedan han varit här några år kom sådant sällan på. Vi lärde oss snart känna hans rättvisa och den ledsnad vi vållade honom genom olydnad. Vi förstodo, att han ville vårt bästa, varför vi efter hand självmant ej bara värderade utan även älskade honom och ville ej gärna göra honom emot.

Men ännu mera blev han avhållen, då skolbarnen blevo stora och förstodo, vilken välsignelse de haft av sin skolgång, där vi fingo lära oss lydnad och gudsfruktan. Det var alltid en glädje för honom att få skolan på tal, och han kunde hjärtligt le, då vi berättade om våra oskyldiga pojkstreck i skolan.

Han var präglad av sann gudsfruktan och en hedersman av gamla stammen. Längre leve hans minne!

Slutord

Vi ha i dag firat folkskolans 100 års jubileum. Folkundervisningen har ej så länge stått på den höga ståndpunkt som nu, utan den har som allt annat under århundradens förlopp småning-

Skolväsendet i Halmstads socken

om utvecklats. Någon tycker kanske, att utvecklingen gått för sakta och att för stor sparsamhet iakttagits, men vi få då ej glömma landets och kommunernas fattigdom och relativt stora folkmängd i förhållande till den odlade jorden. Enligt tillgängliga källor hade Halmstads socken år 1815 en folkmängd av 582 personer på en odlad jordareal av endast 672 tunnland. Nuvarande folkmängden 375 innevånare på över 4 000 tunnland åkerjord. Våra gamla lärares mod och uthållighet i sitt arbete under de mest primitiva förhållanden, böra vi i tacksamt sinne bevara. Även våra gamla hedervärda husmödrar, som kunde hinna med allt, äro värda vår aktning och beundran. Ingen hade då någon tanke på att köpa kläder, utan allt skulle gå genom husmodern: linberedning, ullberedning, spånad, vävnad, färgning m. m. Dessutom skulle hon sköta hushåll och rengöring i des-sa gamla och rökiga kök och dessutom ha tid att lära barnen åtminstone bokstavskänedom, samtidigt som spinnrocken surrade. Man måste därför beundra den seghet, trohet och plikt känsla, som de lagt i dagen, och utan vilken vi ej varit, vad vi nu äro. De hade ej tid till så mycket fjäsk och pjunk, utan barnen fingo i hemmet lära sig enkla seder och sparsamhet. De kände ej till och voro därför ej rädda för baciller o. dyl. Skolorna voro ej häller lyxbetonade, utan allt var liksom i hemmet enkelt. Inga skurade eller målade golv eller mattor förekommo, utan golven voro sandade, så att dammet ofta stod i högan sky, men ingen syntes taga skada därav utan växte upp till duktiga män och kvinnor, som lärde sina barn lydnad, arbete och sparsamhet. Trots vår upplysta och framåtskridande tid har vår tids ungdom säkert mycket att lära av våra förfäder, om än icke i den meningen att återgå till deras seder och bruk, men deras anda, arbetsamhet och flit, sparsamhet, förnöjsamhet och gammaldags heder och tro behövde ingjutas i de ungas sinnen, om de skola bliva i stånd att bestå i den allvarsamma kamp, som i nuvarande tid kräves. Jag vill här sluta med en vers av skalden Bååth ur "Gammal och ny tid":

Karl Knutsson

*Men ej må ett ömkans löje man le åt minnen från barndoms dar.
Det vore synd ty det vore förvisst att håna sin egen far.
Ej må man till glömska de minnen döma,
Det vore sin egen mor att glömma*